

UTREDNING AV SEENDE VÄRDEFULL KARAKTÄR

GUNNAREDS KYRKOGRÄD

2020-03-13

INNEHÅLL

INLEDNING

SYFTE OCH MÅL.....	4
OMFATTNING.....	4
METOD OCH MEDVERKANDE.....	4
UPPLÄGG.....	5
KÄLLOR.....	6

HISTORIK

SAMHÄLLET	7
KYRKOGÅRDEN	8
VÄXTLIGHET	9
KRONOLOGI	11

MILJÖBESKRIVNING

MILJÖ OCH OMNEJD	12
ÖVERGRIPANDE KARAKTÄR.....	12
FORNLÄMNINGAR.....	13
KYRKOGÅRDEN	13
VÄRDEFULLA KARAKTÄRSDRAG	22

DISKUSSION

DISKUSSION	24
------------------	----

INLEDNING

SYFTE OCH MÅL

Våra kyrkogårdar speglar i dag en av våra äldsta kulturyttringar, hur vi gravsätter våra döda. Under årens lopp har denna tradition förändrats beroende på ändrade vanor, traditioner, teknisk utveckling, förändrade ekonomiska och sociala förhållanden.

Sveriges äldre kyrkogårdar innehåller ofta höga kulturhistoriska värden som förknippas exempelvis med olika tidsideal kring hur man anlägger kyrkogårdar. Samtliga äldre kyrkogårdar i Göteborgs kommun, som är grundade före 1939 och därmed skyddade enligt kulturmiljölagen (KML) är undersökta och en bevarande- och utvecklingsplan har upprättats. Nu har turen kommit till en av Göteborgs yngre kyrkogårdar. Även om det historiska perspektivet inte är lika påtagligt på yngre kyrkogårdar så finns det viktiga karaktärsdrag och estetiska kvaliteter som bör förvaltas och bevaras. Utredning avseende värdefull karaktär syftar till att beskriva och peka ut kyrkogårdens specifika karaktär för att möjliggöra ett bevarande för framtiden.

Utredningen ska belysa kyrkogårdens ursprungliga karaktär och synliggöra de förändringar som genomförts under

tidens lopp. Målsättningen är att möjliggöra ett medvetet förhållningssätt i nutid och för framtiden. Utredningen syftar också till att identifiera frågeställningar som förvaltningen behöver ta ställning till i kyrkogårdens framtida förvaltning och utveckling.

OMFATTNING

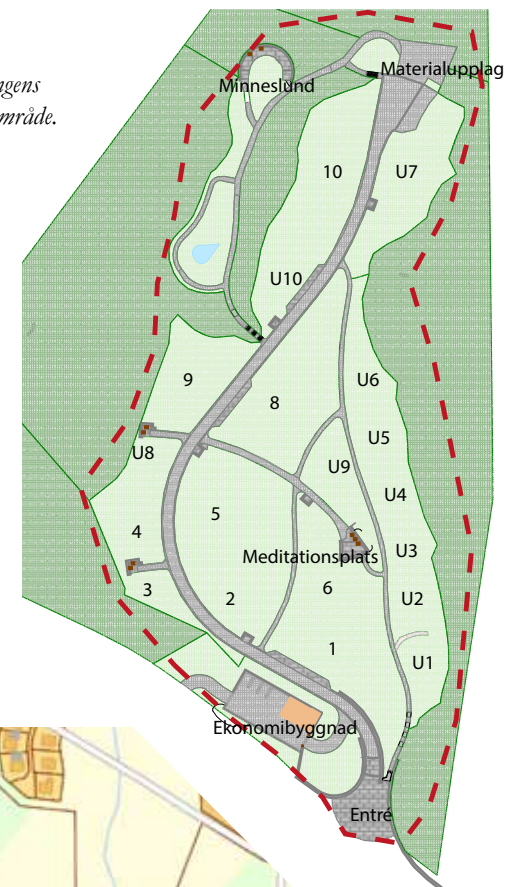
Utredningen omfattar kyrkogårdens nu ianspråkstagna område samt eventuella planer och förutsättningar för reservmarken. Växtlighet och vegetation behandlas i dessa planer där den utgör viktiga element i kyrkogårdens specifika karaktär.

Det arbete som genomförts under 2018 har inbegripit utredningar för tre yngre kyrkogårdar. Förutom Gunnareds kyrkogård som den här utredningen omfattar är utredningar utförda även för Fridhems kyrkogård och Billdals kyrkogård.

METOD OCH MEDVERKANDE

Material till utredningen har inhämtats genom inventeringsarbete. Samtliga områden är fotodokumenterade och inventerade. I övrigt har kyrkogårdsförvaltningens eget arkiv vad gäller ritningar och handlingar utgjort en god kunskapsgrund i detta arbete.

Undersökningens utbredningsområde.

Fastigheten, Angered 33:9, som kyrkogårdsförvaltningen förfogar över är större till ytan än vad som täcks av kyrkogården.

Arbetet har utförts av bebyggelseantikvarie Maria Olovsson från Acanthus med stöd av en referensgrupp. Referensgruppen har bestått av planeringsingenjör Marie Louise Nord, landskapsingenjör Elise Nässén, trädgårdsingenjör Linnéa Cornelius, planerare Jaana Rintala Berndtsson, kyrkogårdsingenjör, Stefan Andersson och områdeschef Karina Grandin från kyrkogårdsförvaltningen. Som stöd i frågor om landskapsmässig gestaltning har landskapsarkitekt Katrine Hermansson på Norconsult anlåtats.

UPPLÄGG

Utredningen inleds med en historik där kyrkogårdens tillkomst och utveckling beskrivs. Viktiga skeden såsom utvidgningar beskrivs men också byggnader som finns uppförda eller har rivits. Historiken rymmer också en kronologi där viktiga årtal och händelser, rörande kyrkogården, är beskrivna.

Efter detta följer miljö- och karaktärsbeskrivningen. I detta kapitel beskrivs kyrkogårdens befintliga karaktär. Särskilt karaktärsbärande inslag såsom utformning av gravkvarter, växtlighet, murar, gångar, entréer och byggnader beskrivs.

Ängsblommor växer fritt på kvarter U7. Lönskog täcker "Kråkekullen" i kyrkogårdens östra del.

Utredningens sista kapitel behandlar diskussionpunkter som kommer att vara viktiga för kyrkogårdens framtida förvaltning och utveckling. Ambitionen med denna utredning är att åstadkomma ett medvetet förhållningssätt till kyrkogårdens specifika karaktär.

KÄLLOR

Bucht, Eivor (red.), 1982, Kyrkogårdens gröna kulturarv, Alnarp

Anna Andréasson, Gravvårdar i sten- ett mångskiftande kulturarv, Stad & Land

”Fornsök” Riksantikvarieämbetets databas över kända fornlämningar. www.raa.se (2018-11-13).

Muntliga källor

Marie Louise Nord, planeringsingenjör, Göteborgs kyrkogårdsförvaltning

Elise Nässén, landskapsingenjör, Göteborgs kyrkogårdsförvaltning

Linnéa Cornelius, trädgårdsingenjör, Göteborgs kyrkogårdsförvaltning

Jaana Rintala Berndtsson, planerare, Göteborgs kyrkogårdsförvaltning

Stefan Andersson, kyrkogårdsingenjör, Göteborgs kyrkogårdsförvaltning

Karina Grandin enhetschef Kviberg, Göteborgs kyrkogårdsförvaltning

Katrine Hermansson, landskapsarkitekt, Norconsult AB

Kyrkogårdens entré ramas in med en kallmurad stödmur av granitblock i kryssförband. Trappa i granit leder vidare upp till urngravskvarter-

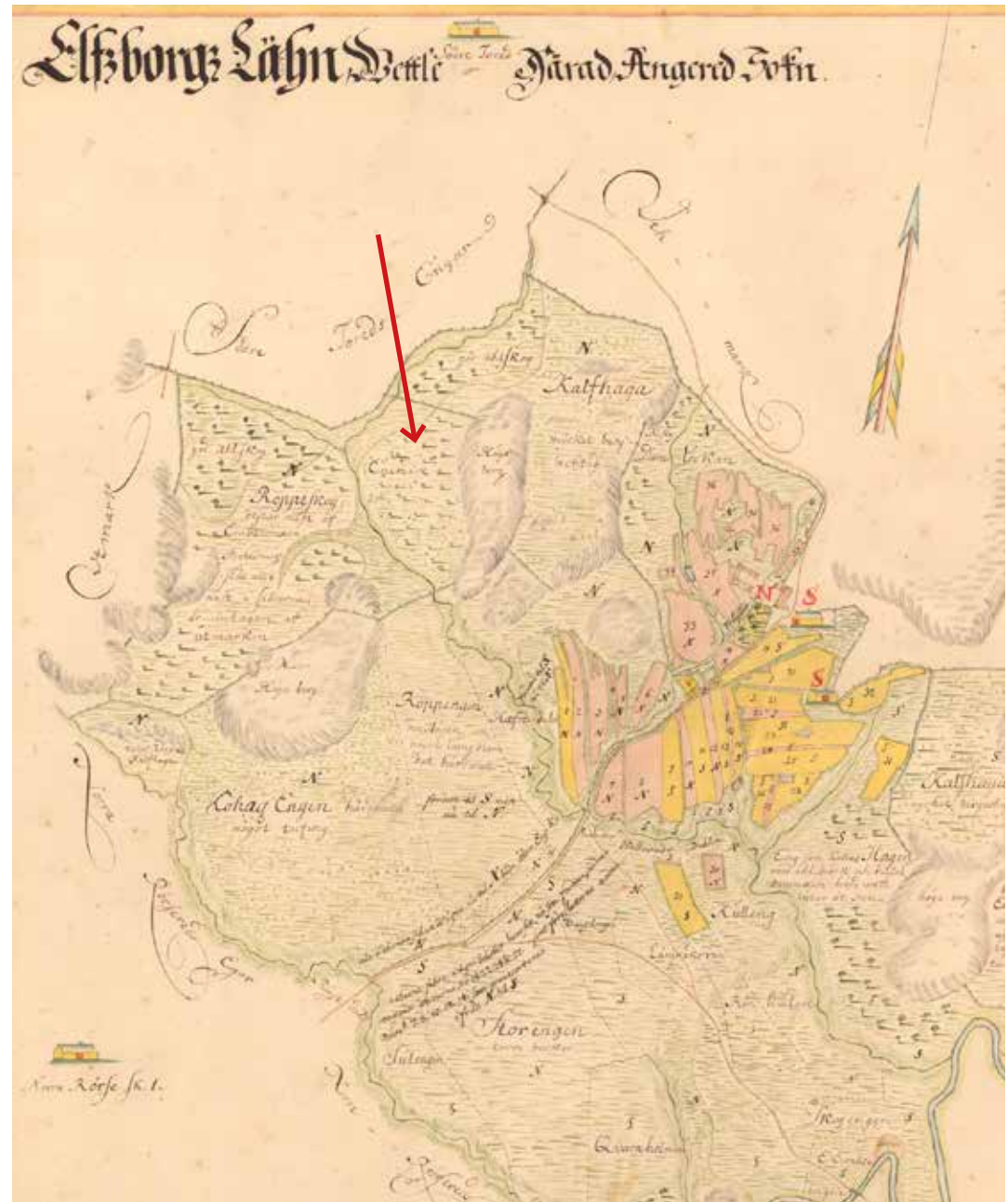
HISTORIK

SAMHÄLLET

Gunnareds kyrkogård är anlagd inom stadsdelen Angered. Inom Angered socken bildades år 1863 Angered landskommun som inkorporerades i Göteborgs stad år 1967. Gunnared utgjorde ett eget stadsdelsnärområde åren 1989-2010 som därefter uppgick i Angered stadsdelsnärområde.

Angered och Bergums församlingar var en komministratur inom Stora Lundby pastorat fram till 1865 då de bildade ett eget pastorat. Gunnareds församling bildades 1971 då den bröt sig ur Angered församling. Församlingen fanns fram till 2012 då den blev en annexförsamling till Angered, Bergum och Gunnareds pastorat. Från 2014 uppgick annexförsamlingen i Angered församling. Från januari 2018 ingår Angered församling i Nylöse pastorat.

Göteborgs kyrkliga samfällighet bildades 1883 med de då ingående församlingarna som fanns inom Göteborg. Samfälligheten växte i takt med staden och 1967 inkorporerades Angered. 2018 delades Göteborgs kyrkliga samfällighet upp i tio enheter. Gunnareds kyrkogård ingår numer i Nylöse pastorat.

Geometrisk avritningskarta från 1731. Röd pil markerar läget för kyrkogården. Lantmäteriet, historiska kartor.

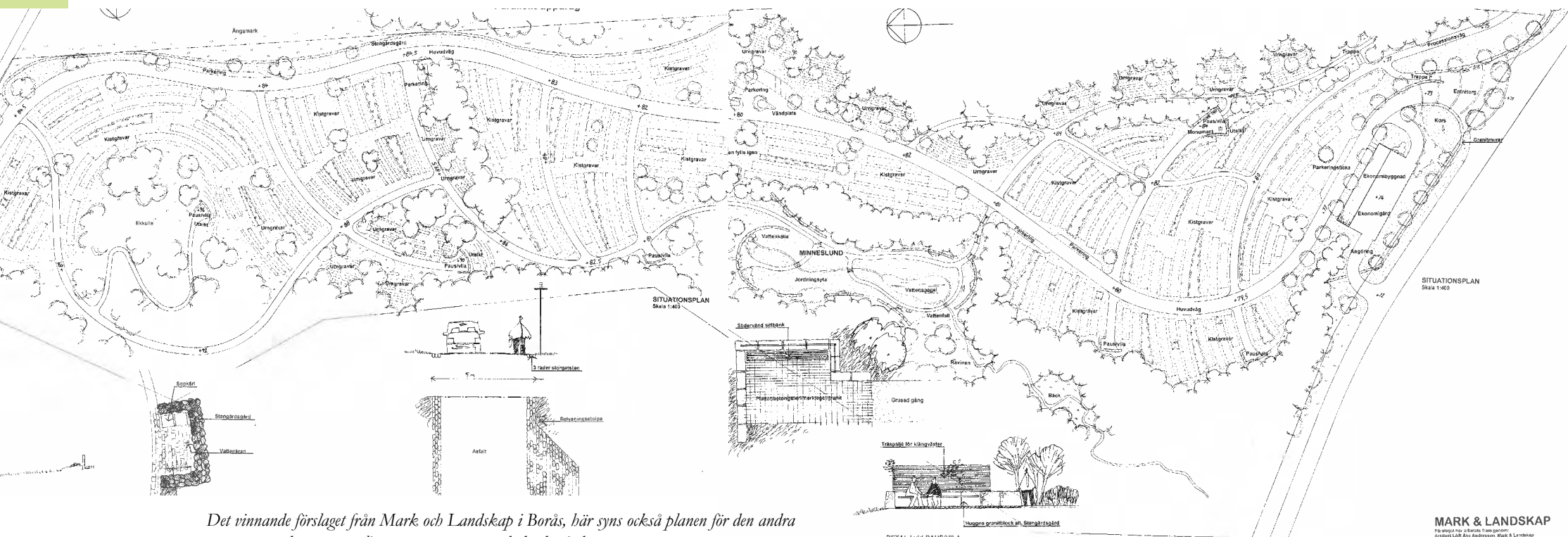
Förvaltningsansvaret för Göteborgs samtliga kyrkogårdar är från 2018 Göteborgs begravnings-samfällighet, som fortfarande benämns som kyrkogårds-förvaltning.

Det område som idag utgör stadsdelen Angered har genomgått en stor omvandling sedan 1960-talet. Före omvandlingsprocessen täcktes stora delar av Angereds socken av jordbruksmark. På 1960-talet började Göteborgs kommun köpa upp mark i Angereds socken för sitt planerade bostadsbygande.

Det rådde stor bostadsbrist i Göteborg och efterfrågan på moderna bostäder var enorm.

Det första, större bostadsbygget i Angered drevs av Riksbyggen, ett projekt som var inflyttningsklart 1965. Områdena i socknen planerades för över 100 000 invånare. Stora bostadsområden färdigställdes i snabb takt, Hjällbo 1966, Hammarkullen 1968, Gårdsten 1969, Lövgärdet 1970 och Rannebergen 1971. I efterhand byggdes ett stadsdelscentrum, Angereds Centrum år 1978.

Kyrkogården är uppförd på mark som en gång utgjorde utmarker, åker- och hagmarker för hemmanet Gunnared, Nohlgården. Enligt den geometriska uppmätningsskarta från 1731 fanns två gårdar i närområdet, Nohlgården och Sörgården. Den mark som idag utgör kyrkogårdens kvarter betecknades då som "enemark", förmodligen enhed. På häradsekonomisk karta från 1897 är marken angiven som blandskog. Det är oklart när gårdarna revs men en av dessa gårdar fanns bevarad i ursprungligt läge, sydost om kyrkogården, fram på 1970-talet.

Det vinnande förslaget från Mark och Landskap i Borås, här syns också planen för den andra etappen som kommer att ligga norr om nuvarande kyrkogård.

KYRKOGRÅDEN

Gunnareds kyrkogård invigdes i juni 2003, men kyrkogårdens historia startade långt tidigare. Redan på 1980-talet gjordes en utredning om kyrkogårdarnas framtid där utredaren betonade vikten av att anlägga en ny kyrkogård i nordöstra Göteborg.

I slutet av 1990-talet bjöds tre arkitektfirmor in att lämna förslag på hur den nya kyrkogården skulle gestaltas. Det blev Mark och Landskap AB från Borås som vann tävlingen. Det vinnande förslaget är skapat av landskapsarkitekten Åke Andersson och gick under arbetsnamnet "Årsringar". Tävlingen inbegrep även ett stort område beläget norr om nuvarande kyrkogård som nu utgörs av reservmark för framtida utvidgningar.

Entrén till kyrkogården byggdes om 2012 då staden skulle förbättra den allmänna trafiksituationen i området. Då förkortades den högra muren och träden vid entréns mitt togs bort.

Utdrag ur skaparnas beskrivning av projektet:

"I vårt förslag vill vi ta tillvara på platsens unika karaktär och de förutsättningar som skogen, ravinen, ängarna och höjderna ger".

"Genom området går en huvudväg med flera anslutande mindre vägar likt årsringar. Från entrén i söder leder blicken mot norr och mot himlen avtecknar sig konturen av begravningsplatsers första utsiktspunkt (viloplatsen). Den är markerad av en stenmur och här kan med fördel en symbolisk skulptur manifesteras platsen".

"Begravningsplatsen har till stor del naturliga avgränsningar i ravinens slanter respektive höjdryggar".

Utsnitt från originalritningen där entréns ursprungliga form redovisas.

Illustration från det vinnande förslaget, illustrerar meditationsplats som finns uppförd på kyrkogården, här med ett monument av grovbuggna stenblock som inte blev uppfört.

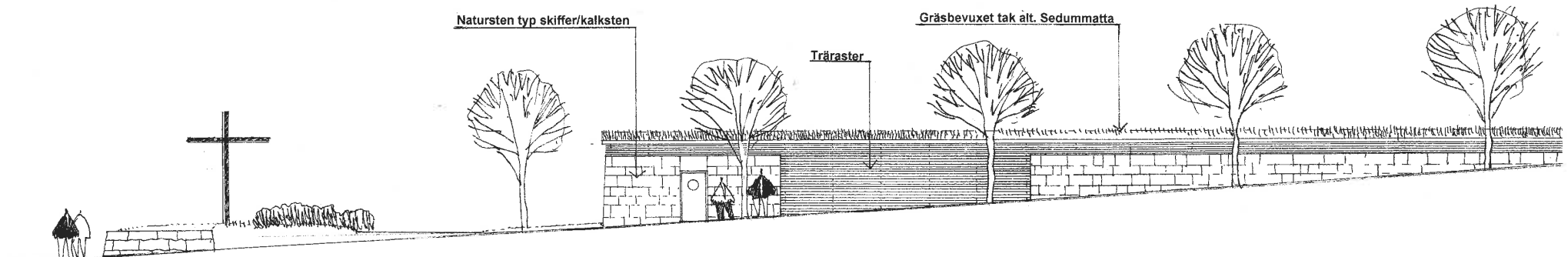

Illustration över hur ekonomibyggnaden/servicebyggnaden var tänkt att se ut, enligt tävlingsförslaget. Man valde senare att uppföra en mindre och enklare ekonomibyggnad.

VÄXTLIGHET

I beskrivningen över projektet från det vinnande förslaget står det skrivet om växtligheten före kyrkogårdens anläggande; ”Inom området växer blandskog av varierande kvalitet. Ek, asp, björk och hassel m m. Någon enstaka tall och större partier av granskog i norr. Ängsparti i söder. Ravinen och angränsande höjder kommer att utgöra naturliga gränser för kultiverade ytor”.

Trots att kyrkogården endast är 15 år gammal har förändringar inom växtligheten ägt rum. På grund av för mycket vatten i marken har flertalet träd tagits ner. Kyrkogården är planerad med träd, planterade i grupper, bland annat lärk, björk, avenbok och lönn. På flera platser har det varit svårt att få björkar att trivas. På några platser står två eller en björk kvar, från den ursprungliga gruppen. I något fall är hela gruppen borttagen. Längs den södra delen av kvarter 1 och 2 har det tidigare vuxit en trädrad med björk, nu finns bara enstaka träd kvar.

Ursprungligen var kvarteren 4, 5, 8 och 9 planerade med rumsindelade häckar. Flera av dessa häckar har tagits bort vilket medfört att kvarteren i denna del är mycket öppna. Rumsskapande växtlighet har försvunnit och med den en del av den ursprungliga gestaltningen.

Flera rumsskapande häckar har tagits bort från några av kvarteren. Här syns några av dessa från kvarter 5. Foto från 2005, av Elise Nässén.

I denna del av kyrkogården har det vuxit flera björkar i en trädrad.

Eftersom flera rumsskapande häckar har tagits bort från kyrkogården har flera kvarter fått en öppen och vidsträckt karaktär.

Kronologi

Årtal	Händelse	Källa	Årtal	Händelse	Källa
1997	Gunnareds kyrka invigs	BeBR			
1999	Förslag på kyrkogårdens utförande från tre olika arkitektfirmor lämnas in	Kyrkogårdsförvaltningens arkiv			
2000	Beslut tas om att Mark och Landskap från Borås är det vinnande förslaget	Kyrkogårdsförvaltningens arkiv			
2003	Kyrkogården invigs	Kyrkogårdsförvaltningens arkiv			
efter 2005	Häckar på kvarter 4, 5, 8 och 9 tas bort	Referensgrupp			
2013	Infarten vid entén byggs om	Referensgrupp			
2017	Trappor tillgänglighetsanpassas med smidesräcken	Referensgrupp			
2018	Broarna vid minneslunden ersätts med nya	Referensgrupp			

MILJÖBESKRIVNING

MILJÖ OCH OMNEJD

Kyrkogården är uppförd nordväst om Angereds centrum, som är synligt från den södra delen av kyrkogården. Kyrkogården ligger mellan de båda stadsdelarna Gårdsten och Rannebergen. Kyrkogården är i väster, norr och öster omgiven av tät granskog och blandskog och i öster av ett lövskogsbeklätt höjdparti, kallad Kråkekullen. Gunnareds kyrka är uppförd en bit öster från huvudentrén på ett höjdparti i anslutning till vägen och en rondell. På grund av att kyrkogården är anlagd i en sluttning

bildas en god överblick från kyrkogården söder ut mot Angereds Centrum. I nära anslutning till huvudentrén på andra sidan vägen ligger ett nybyggt bostadsområde med småskaliga flerfamiljshus. Bostadsområdet är skyddat av bullerplank som inverkar på den omgivande karaktären.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄR

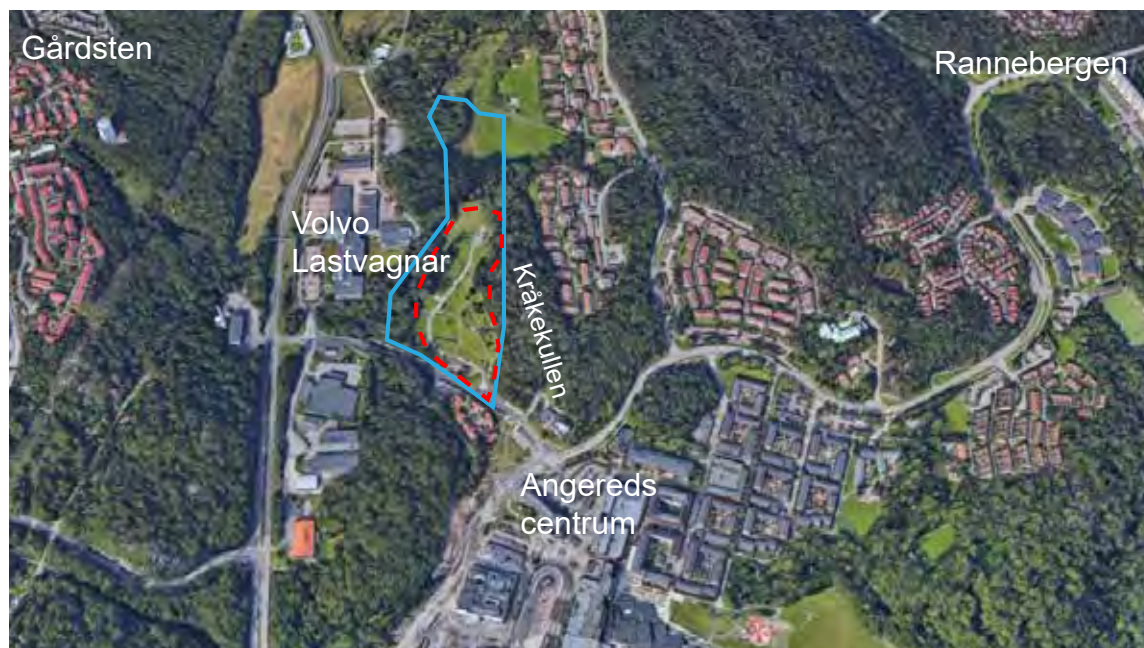
Kyrkogården är anlagd på en sluttande, öppen yta mellan ett skogsbeklätt höjdparti i öster och den bäckravin i väster där minneslunden finns anlagd. Den öppna ytan bildar en långsmal kyrkogård som löper längs med bäckravinen i nord-sydlig riktning.

Kyrkogården angränsar till nyuppförd bostadsbebyggelse i södra delen.

Kyrkogården präglas av omgivande växtlighet samt grupper av träd som planterats inne på kvarteren.

Kyrkogårdens omgivningar. Den röda linjen markerar den delen av fastigheten som idag utgörs av kyrkogård. Den blå linjen motsvarar fastigheten med den reservmark som finns för framtida utvidgningar.

Kyrkogårdens totala yta uppgår till cirka 8 hektar mark, varav cirka hälften är anlagd. Vid invigningen var kyrkogården planerad för 1435 kistgravar och 861 urngravar samt en minneslund.

FORNLÄMNINGAR

Det finns inga kända fornlämningar inom kyrkogårdens område.

KYRKOGÅRDEN

Allmänt

Kyrkogården präglas i stor utsträckning av den växtlighet som omger kyrkogården. Kyrkogårdens gestaltning ansluter väl till den naturliga växtligheten. I östra delen av kyrkogården mot gränsen till lövskogsområdet på Kråkekullen, återfinns flera urngravskvarter som är anlagda i den branta slänten. Gravanordningarna är planerade i rätta rader som i kvarteret bildar ett cirkelformat mönster. Denna del av kyrkogården präglas av också av träd som planterats i grupper, såsom lärk, lönn och avenbok.

Väster om urngravfälten återfinns mer vidsträckt och svagt sluttande kvarter för kistgravar. Gravarna var ursprungligen planerade i mjukt bågformade rader, vilket återspeglar sig i kvarter 2. I kvarteren som anlagts därefter, såsom kvarter 1, 3, 4, 5 och 9, har gravraderna rätats ut. Gångar och häckar i svagt slingrande former delar av kvarteren från varandra. Växtligheten begränsas till träd planterade i grupper samt enstaka häckar med inplanterade japanskt hängkörsbär.

Omgivande växtlighet präglar stora delar av kyrkogården. Naturpräglade inslag såsom högräs och ängsblommor förekommer på kyrkogården.

Ett av urngravskvarteren, U1, som är planerade i den brant som ligger direkt väster om Kråkekullen.

Karaktäristiskt för denna del av kyrkogården är de muringärdade servicestationerna och en större meditationsplats med bänkar. Murverken skapar en tydlig kontrast till den i övrigt naturpräglade kyrkogården.

Längst i nordväst ligger minneslunden som är anlagd i själva bäckfåran i botten av ravinen. Stenmurar, stensatta markytor, bäckfåran och träbroar präglar denna del i sin helhet. På flera ställen där de topografiska skillnaderna är stora finns rustika trappor av granit.

Kvarter 9 som är planerat med kistgravar i rätta rader.

På kyrkogårdens lägsta punkt i väster, ligger minneslunden anlagd kring bäckravinen som återfinns här.

I kvarter 2 är gravanordningarna anlagda i mjukt bågformade rader vilket är utfört enligt den ursprungliga planen för kyrkogården.

Markbeläggning

Kyrkogårdens kvarter är i sin helhet täckta med gräs. Några platser inom kvarteren, som är branta, växer högväxande äng. Mellan kvarteren leder asfalterade gångar. Undantaget är en liten smal gång mellan kvarter U1 och U2 som är täckt med grus. Genom kyrkogården i nord-sydlig riktning leder huvudvägen som också den är asfalterad. Vägens kanter är markerade med fält av storgatsten. Längs vägen finns även parkeringsfickor som är belagda med gatsten. Det finns också markpartier inom minneslundan som är täckta med smågatsten.

En smal gång, täckt med grus finns i gränsen mellan kvarter U1 och U2.

En av de smala vägar som löper genom kyrkogårdens östra del, är täckt med asfalt.

Genom kyrkogården i nord-sydlig riktning leder en bredare väg kantad med storgatsten. På ett par ställen finns stenlagda parkeringsfickor anlagda.

Partier med gatstensbeläggning finns även i minneslundan. I övrigt är gångarna täckta med asfalt.

Växtlighet

Växtligheten inne på kvarteren utgörs främst av träd som är planterade i grupp. Trädslag såsom lönn, björk, avenbok, tall och lärk förekommer. Några av dessa grupper består nu av endas ett eller två träd eftersom flera av dem har dött.

På ett fåtal ställen växer ingärdande häckar av spirea, rododendron och aronia som planterats som rumsskapande element mellan några av kvarteren. Den häck av björkspirea som växer mellan kvarter 2 och 5 har även japansk hängkörsbär inplanterat i häcken.

Kyrkogårdens växtlighet präglas också av frösådda träd såsom den stora eken som växer i kanten på kvarter 9 samt de alar som växer längs minneslundens bäckfåra.

På ett fåtal stället finns ängsblommor såsom lupiner och tistel fritt växande i höggräs. Det var ursprungligen tänkt att fler kvarter skulle hållas med höggräs innan de togs i bruk. Nu hävdas flera av de tomma kvartern med grästäckta ytor.

Kyrkogården präglas till stor del av den befintliga växtligheten som finns runt större delen av kyrkogården.

En tät häck med björkspirea och japanska hängkörsbär skiljer kvarter 2 och 5 från varandra.

Kvarter 9 präglas av en äldre ek som växer i kvarterets kant. Trädet är utpekad som skyddsvärt träd av länsstyrelsen.

Ett tydligt inslag i den planerade växtligheten är träd planterade i grupp, här syns två grupper med avenbok samt en grupp med tall planterade i något av urngravskvarteren i kyrkogårdens östra del.

De naturpräglade inslagen är vanligt förekommande på denna kyrkogård, högräs med ängsblommor återfinns i anslutning till kvarter U7.

Träd planterade i grupp är ett tydligt karaktärsdrag på kyrkogården. Här syns en grupp med lärkträd i kvarter U2.

Längs bäckfäran i anslutning till minneslunden växer ett stort bestånd av al.

Byggnader

Den enda byggnad som finns inom kyrkogården är en ekonomibyggnad uppförd i kyrkogårdens sydvästra del. Byggnaden uppfördes 2012. Byggnaden har fått en tidstypisk formgivning och är ett exempel på den nymodernism som blev vanligt förekommande från och med slutet av 1990-talet. Det enkla, strikta formspråket, utan utsmyckande detaljer, pulpettaket med sedumtäckning är typiskt för denna byggnadsstil.

Kyrkobyggnaden ligger inte inne på Gunnarets kyrkogård utan ett stenkast öster om entrén. Kyrkan som invigdes 1997, ligger på Kråkekullen, de höjddparti som ligger i kyrkogårdens östra del. Byggnaden är resultatet av en arkitekttävling som utlystes 1990. Arkitektbyrån Sjögrens vann med bidraget "Hörnstenen". Arkitekten var Sven Magnus Sjögren.

Området runt ekonomibyggnaden är ingärdat.

Kyrkogårdens enda byggnad, enkelt utförd med grå träfasad av järnvitriolbehandlad gran. Pulpettaket, är täckt med sedum.

Gunnarets kyrka är uppförd sydväst om kyrkogården.

Entréer och murar

Samtliga servicestationer och den centralt uppförda meditationsplatsen är inramade med kraftiga kallmurar, murade med granitblock i kryssförband. Murarna är mycket tidstypiska och karaktärsskapande. Murarna skapar med den kontrasterande växtligheten och böljande landskapet ett tidstypiskt uttryck. Murar återkommer också som ett estetiskt inslag i kyrkogårdens huvudentré där murar på båda sidor om vägen ger besökaren ett första intryck. Murkrönet täcks av en sedummatta.

Trappor är något som också framstår som ett gestaltande inslag i kyrkogårdens i övrigt naturpräglade karaktär. I kyrkogårdens södra del, innanför huvudentrén finns en trappa utförd i grovhuggna granitblock. Trappan har under 2017 försetts med smidesräcken för ökad tillgänglighet. Trappor återfinns också i anslutning till minneslundan. Trapporna är i samma utförande som den som återfinns vid huvudentrén. Även här finns tillgänglighetsanpassade smidesräcken.

Servicestationerna är inramade med karaktärsskapande murar, kallmurar av granitblock i kryssförband.

Entrén till kyrkogården är gestaltad med en karaktäristisk stödmur med sedumtäckning.

Inom minneslunden finns en stödmur gjord av fältsten.

Centralt på kyrkogården finns denna meditationsplats, inramad med kallmurar likt de som återfinns vid servicestationerna.

Trappor av grovbuggen granit finns uppförda på flera platser på kyrkogården. Nyligen försågs trapporna med smidesräcken vars uttryck är mycket traditionellt vilket bryter mot kyrkogårdens modernistiska formspråk.

Minneslunden

Minneslunden är uppförd vid kyrkogårdens lägsta punkt nere vid bäckravinen som passerar kyrkogårdens västra del. Platsen karaktäriseras av en rustik stödmur gjord av fältsten som skapar en vacker inramning till det vattendrag som rinner genom en öppning i muren. Denna del av minneslunden fungerar också som blomsterbassäng. Marken är i denna del täckt med smågatsten. Vid området runt bäckens utlopp, i muren, finns flera huggna hällar av granit. Här finns också några bänkar för besökare och ett ljusträd. Bäckens rinner vidare i ett meanderlopp genom minneslunden. Tre broar av trä utgör en viktig del av gestaltningen.

Bäckens har sitt utlopp genom stödmuren, här markeras platsen och bäcken med huggna granitblock.

Minneslunden gestaltas med en slingrande gång som löper över bäcken med hjälp av broar av trä.

Mycket naturlig växtlighet finns bevarad i minneslunden. Al växer längs bäckfåran.

VÄRDEFULLA KARAKTÄRSDRAG

Omgivningar

Kyrkogårdens omgivande växtlighet har stor inverkan på kyrkogårdens karaktär som helhet. Ett bevarande av denna växtlighet är också viktig för bevarandet av kyrkogårdens karaktär om förändringar sker i kyrkogårdens närområde. Det skogsbeklädda höjdparti och annan blandskog som omsluter de öppna kvarteren är också mycket viktiga för kyrkogårdens naturpräglade karaktär.

Topografiska förhållanden

På Gunnareds kyrkogård har den naturliga topografin tagits till vara i stor utsträckning. Det skogsbeklädda höjdpartiet i öster går över i kvarter anlagda i både brant och i svagt sluttande mark som mynnar vidare ut i den bäckravin där minneslunden ligger anlagd.

Murar

Kyrkogården innehåller få byggda monument, avsaknaden av kapell eller kyrkobyggnad inne på kyrkogårdens område medför ökad betydelse av kyrkogårdens murar och trappor. Det är också murarna som bidrar med ett tydligt tidstypiskt inslag på kyrkogården.

Murar är ett viktigt inslag i kyrkogårdens karaktär, de står i kontrast till den i övrigt naturpräglade kyrkogården.

Växtlighet som har en tydligt naturlig prägel finns planerad inne i kvarter. Denna del av gestaltningen är mycket viktig och bör bevaras eller ersättas.

Flera områden täcks sommartid av ängsblommor vilket förstärker den naturpräglade karaktären.

Servicestationer, meditationsplatsen och entrén till kyrkogården är alla försedda med kraftigt byggda murar krönte med sedum. Murarna är strikta och raka till formen vilket utgör en gestaltad kontrast till den i övrigt naturpräglade kyrkogården.

Växtlighet

Kyrkogården präglas till stor del av den omgivande växtligheten. Man har också plockat upp inspiration från naturen i den planerade växtligheten. Tydligt tecken på detta är grupper av björk,

lön, lärk och tall. Frösådd växtlighet har sparats och lyfts fram i gestaltningen av kyrkogården. Vid kvarter 9 finns exempelvis en praktfull ek som ger karaktär till detta kvarter och stora delar av kyrkogården. I anslutning till minneslunden återfinns också al som finns bevarad i anslutning till bäckfåran.

Äldre växtlighet utgör ett viktigt karaktärsdrag.

Växtlighet är ett viktigt karaktärsdrag på kyrkogården, här syns tre lärkträd växa i grupp på kvarter U2.

DISKUSSION

Kyrkogårdens gestaltning har genomgått ett fåtal förändringar under årens lopp. På lång sikt kommer Gunnareds kyrkogård även att utvidgas. För att kyrkogården även fortsättningsvis ska kunna utvecklas men samtidigt behålla viktiga karaktärsdrag bör vissa diskussioner hållas inom förvaltningen. Ambitionen med denna utredning är att förvaltning sker med ett medvetet förhållningssätt till kyrkogårdens speciella karaktär. Följande punkter har i denna utredning identifierats som viktiga att ta upp för interna diskussioner.

Växtlighet

- Hur grupper av träd kan kompletteras eller ersättas med för platsen lämpligt växtmaterial.
- Hur borttagna, rumsskapande häckar ska ersättas eller återplanteras.

Rumsskapande häckar är en viktig del i kyrkogårdens gestaltning. Diskussion kring återplantering av dessa bör hållas.

- Hur sedumtäckningen på murar kan underhållas eller ersättas.
- Hur värdefulla äldre träd i anslutning till kvarteren kan skyddas i den dagliga verksamheten.

Sedumtäckning utgör en viktig del i kyrkogårdens gestaltning.

Gestaltning, översyn

- Hur delar av minneslunden ska omgestaltas för en hållbar funktion.
- Hur inramning och avskärmning kan gestaltas runt materialupplaget i kyrkogårdens norra del.
- Hur förvaltningen upprätthåller ett konsekvent förhållningssätt till gestaltungsprincipen som helhet. Materialval, kvarterens inbördes struktur, växtval, val av belysning m.m är delar av en helhet som är viktiga för förvaltningen av kyrkogårdens specifika karaktär.

Nytt förslag på utformning av minneslunden ska arbetas fram.

Diskussion bör hållas om hur materialupplaget i kyrkogårdens norra del kan avskärmas på ett mer effektivt sätt.

Utvidgningar

- Hur kommande utvidgningar gestaltas i förhållande till omgivande växtlighet och topografi.
- Hur karaktärsskapande gestaltungsprinciper kan återanvändas vid en framtida utvidgning, såsom murar och planerad växtlighet.